

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

У статті розглядаються найефективніші технології формування професійної мовленнєвої культури студентів технічних ВНЗ під час викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Увага автора акцентується на лекціях і практичних заняттях навчальної дисципліни.

Постановка проблеми. На сьогодні в системі ВНЗ формування професійної мовленнєвої культури майбутніх фахівців набуло особливої актуальності.

Уміння спілкуватися державною мовою є безперечним засобом успіху в майбутній професійній діяльності. Тому однією зі складових професійної підготовки студентів технічних вишів є забезпечення належного рівня опанування професійної комунікації. Адже професійна культура фахівця ґрунтується на вмінні спілкуватися з колегами, підлеглими, державними службовцями. За словами Е. Сепіра, «мова не існує поза культурою, тобто поза соціально успадкованою сукупністю практичних навичок і ідей, що характеризують наш спосіб життя» [2: 185].

Майбутній інженер, технолог, повинен опанувати фаховими знаннями та вміннями й бути носієм основних цінностей професійної культури. Реформування системи освіти стимулює до пошуку інноваційних підходів у підвищенні рівня підготовки висококваліфікованих майбутніх фахівців, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці.

Підготовка студента як фахівця зі сформованими професійними комунікативними позиціями викликає необхідність упровадження в навчально-виховний процес нових методів, форм і технологій навчання, що сприятимуть формуванню комунікативної компетенції майбутнього працівника.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз літературних джерел показує, що проблема використання нових технологій навчання привертає сьогодні все більшу увагу дослідників.

Існує декілька тлумачень терміну «інновація». Одні науковці розглядають його як процес створення нового (Л. Букова, А. Васильєв, П. Завлін), інші – як процес створення і використання нових засобів (В. Лапін, В. Мішкурова, Є. Огарьов). У найбільш узагальненому вигляді всі відомі в педагогічній науці та практиці технології систематизували Г. Селевко, І. Дичківська.

Сучасна методика викладання мовних курсів ґрунтується на технологічному (К. Плиско, М. Пентилюк, Л. Ткаченко та ін.), комунікативному (Л. Паламар, Г. Кацавець, М. Пентилюк та ін.), професійному (В. Мозговий, В. Михайлик, З. Мацюк та ін.) підходах. Досвід упровадження інноваційних технологій навчання фахової мови в полі зору багатьох дослідників (І. Кочан, О. Сербенської, А. Токарської та ін.).

Проте пошук найефективніших технологій навчання й упровадження їх у викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів технічних вишів є цілком актуальним і потребує детального дослідження.

Постановка завдання. Широкий спектр педагогічних технологій і зумовив вибір теми статті, метою якої є аналіз найефективніших технологій у формуванні професійної мовленнєвої культури студентів вищих технічних навчальних закладів.

Назва курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» хоч і передає надто широке поняття «українська мова», вкласти в цей предмет вивчення всього, що передбачається академічним курсом української мови, немає ні достатнього часу, ні потреби. Його призначення – прищепити майбутнім фахівцям-нефілологам навички використання

української мови в професійному спілкуванні. Така спрямованість курсу вимагає визначення практичних вимог, адекватних його навчальній меті.

У нашій академії з 2006/2007 навчального року відбулися певні зміни у викладанні курсу «Української мова (за професійним спрямуванням)». До короткого вишівського курсу були введені лекційні заняття. Добираючи матеріал до будь-якої лекції, ставимо перед собою перш за все такі завдання:

– зацікавити цією темою студентів, щоб вони не відбували покараність – примусове відсиджування, а усвідомили актуальність і необхідність вивчення, щоб не просто бездумно водили ручкою на папері, записуючи головне, а мали можливість дискутувати, доповнювати, запитувати;

– виховувати в майбутніх фахівців патріотичні почуття, адже мовної довершеності досягає та людина, яка усвідомлює, що для неї значить мова. Саме підтверджуючи мелодійність української мови, намагаємося приклади, висновки подавати уривками з віршів, добирати влучні й цікаві вислови, крилаті слова, легенди, гуморески. Наприклад, на першій лекції, розглядаючи мету й завдання курсу, бажаємо студентам не бути у професійному житті такими, як «Пантілей Лепеха з подсобного цеха (герой гуморески Павла Глазового «Заява» – Л. Л.) », який, написавши заяву, одразу показав свою безграмотність. Цим прикладом ще раз наголошуємо на тому, що реквізити і їх розташування в документах треба, звичайно, знати, але зміст цих реквізитів потрібно написати грамотно. Тому одне з основних завдань дисципліни – забезпечити оволодіння нормами сучасної української літературної мови і правилами мовного етикету в межах професійного спілкування на рівні знань і вмінь.

Для більшої виразності й значимості теми, до кожної лекції добираємо епіграфи. Так, наприклад, до лекції «Українська мова – національна мова українського народу, державна мова України» – вислів А. де Сент-Екзюпері «*Найбільша розкіш на світі – це розкіш людського спілкування*», до другої лекції «Норми та стилі української літературної мови в професійному спілкуванні» – «*Возвеличу малих рабів отих німих, Я на сторожі коло них поставлю слово!*» (Т. Г. Шевченко) і т. ін.

І, зрозуміло, матеріал кожної лекції насичуємо реальними прикладами «із життя». Так, розглядаючи, наприклад, тему «Специфіка вживання частин мови у професійному спілкуванні», зачитуємо студентам тексти реклам з морфологічними помилками, які розміщені в метро м. Харкова, в магазинах і на постерах міста Краматорська, Дружківки, Слов'янська.... Наприклад: *У нас самі низькі ціни, Придбай улюбленої подарунок, Відкрит новий автосалон* тощо. Студенти вказують на помилки, редагують їх і підсумовують, що реклами такого типу вказують на непрофесійність керівників підприємств, які дозволили надрукувати тексти із грубими помилками.

Досвід прочитаних на сьогодні лекцій засвідчує, що студенти найбільше активізують увагу на лекціях з елементами евристики. Так, при виявленні основних принципів використання іншомовної лексики у професійному мовленні (тема лекції «Лексичні норми мови професійного спрямування» – Л.Л.) доречно запропонувати молоді самостійно підійти до розв'язання проблеми. Не менш цікавою для студентів є і випереджувальна лекція, її використовуємо під час вивчення теми «Значення і функції власних назв у мові і суспільстві». Студенти готують на лекцію невеличкі повідомлення на такі питання «Історія виникнення імен», «Походження українських прізвищ», «Українські форми звертання». Обов'язковий елемент кожної лекції – бесіда, яка проводиться як на повторення, так і на закріплення теми. Розвитку творчого і нестандартного мислення сприяє сократична бесіда, яка може стати вдалим вступом до теми, що вивчається, чи її аргументацією. Сократична бесіда здійснюється шляхом постановки викладачем перед студентами певних запитань у чіткій логічній послідовності. Викладач так формулює запитання, що студенти надають не готові відповіді, а аналізують певні факти і явища та одночасно формулюють власний погляд.

В особистісно орієнтованому навчанні основним фактором вибору методів є завдання організації продуктивної діяльності студентів. Щоразу, підбираючи форми й методи навчання, варто враховувати, який освітній продукт буде створено, як він буде стосуватися теми, що вивчається, чи буде він посильним і цікавим для студентів.

Професійний розвиток майбутнього конкурентоспроможного фахівця значною мірою пов'язаний із розвитком його творчого потенціалу, рівень розвитку якого позначається не тільки на самореалізації, а й на самому процесі життя, самореалізації як засобу самоутвердження через самовираження й саморозвиток [1].

Досвід роботи показує, що заняття, на яких використовуються інтерактивні методи навчання, а саме:

- інформаційні, які передбачають використання способів діалогічної взаємодії учасників навчання з метою обміну матеріальними або духовними цінностями;
- пізнавальні, що використовуються для набуття нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення професійних умінь і навичок;
- мотиваційні, за допомогою яких кожен учасник навчального процесу визначає власну позицію у ставленні до способів діяльності групи, окремих учасників, самого себе;
- регулятивні, завдяки яким устанавлюються та приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників навчання [3], мають більшу результативність у порівнянні з іншими. Ці методи характеризуються наявністю імітаційної моделі. Імітаційні форми та методи сприяють поглибленню знань, удосконаленню індивідуальної та колективної професійної діяльності. Вони формують позитивні сторони динамічного стереотипу майбутнього спеціаліста – уміння керувати, спілкуватися, організовувати робочий процес; забезпечують високий рівень засвоєння знань; розв'язують низку дидактичних цілей та завдань.

Серед класифікації інтерактивних методів особливе місце посідають дидактичні ігри. Адже гра є одним із засобів моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, суть якого полягає у відтворенні цієї діяльності в спеціально створених умовах, що відображають реальну обстановку. Тому практичні заняття з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» насичуємо ігровими технологіями. Упровадження ігрових елементів формує пізнавальну самостійність студентів, витворює унікальну єдність словесних, наочних і практичних методів навчання, дає змогу раціонально використовувати час [4: 84 – 85].

Серед ігор, що мають найбільшу методичну цінність, і є актуальними під час вивчення будь-якої теми, можна визначити такі:

* гра «Антисуржик» – сприяє виробленню в студентів нормативного усного й писемного мовлення, привчає бути уважним у мовленнєвій діяльності.

* гра «Перекладач» – формує практичні навички швидкого якісного перекладу з російської українською мовою.

* гра «Брак слів» – сприяє збагаченню словникового запасу, привчає стилістично й умотивовано добирати виражальні засоби мови.

* гра «Мовний знавець» – допомагає у жвавій формі перевірити рівень знань та якість умінь і навичок із певної теми, привчає до практичної діяльності з навчальною інформацією, підносить престиж знань, ерудиції, мовної компетентності, виховує цілеспрямованість і серйозне ставлення до навчання.

* гра «Дуель» – розширює словниковий запас студентів, збагачує його власне українськими лексемами, підносить культуру мовлення, сприяє усуненню з їхнього мовлення іншомовних вкраплень.

* гра «Каталог помилок» – підносить правописну освіченість і усне мовлення на якісно вищій щабель

* гра «Камінь спотикання» – збуджує прагнення до самовдосконалення, тренує мовленнєву пам'ять.

Ігрові технології виступають могутнім засобом стимулювання мотивації та інтересу під час вивчення мови, розвивають увагу, пам'ять, уміння аналізувати й синтезувати, порівнювати й зіставляти мовні явища.

Висновки. Запропонована технологія мовленнєвої підготовки довела свою ефективність. Такі завдання допомагають студентам, майбутнім фахівцям, навчитися вільно володіти усною й писемною формою державної мови, виробити навички мовлення відповідно до літературного стандарту української мови. Упровадження інтерактивних методів сприяє вдосконаленню процесу навчання майбутніх фахівців, надає оптимальні можливості для особистісного становлення, формує професійну мовленнєву культуру.

Література:

1. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. – Москва: Народное образование, 1998. – 256 с.
2. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М.: Прогресс, 1993. – 552 с.
3. Скрипник М. Інтерактивне навчання: основні поняття / Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Упоряд. Л. Галіцина. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
4. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: Навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2000. – 365 с.
5. Федоренко Л. В. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови. – Х.: Вид. група «Основа»: ПП «Тріада+», 2007. – 432 с.

В статье рассматриваются наиболее эффективные технологии формирования профессиональной языковой культуры студентов технических вузов при преподавании курса «Украинский язык. Профессиональная направленность». Внимание автора акцентируется на лекциях и практических занятиях учебной дисциплины.

The most effective technologies of forming of the professional language culture of students of technical institutes of higher education while teaching the course «Ukrainian - professional direction» have been considered in the article. The author's attention is concentrated on lectures and practical lessons within the educational discipline.